

Dušan Puvačić

**O LAVU TROCKOM,
MILANSKOJ SIRENI I
NJUJORŠKOJ
KNJIŽEVNOJ LEVICI:
SA F. V. DUPIJEM U
MOCARTOVOM
RODNOM GRADU**

PISMA I KOMENTARI

Književnost 4/2007

PISMA I KOMENTARI

O LAVU TROCKOM, MILANSKOJ SIRENI I NJUJORŠKOJ KNJIŽEVNOJ LEVICI: SA F. V. DUPIJEM U MOCARTOVOM RODNOM GRADU

Dušan Puvačić

Da nisam u prošlom broju *Književnosti* uslast progutao “Poslasticu za fotodoušnike“ Voje Čolanovića, čitalac bi pred sobom imao tekst sasvim drukčiji od ovog koji upravo počinje da čita. Nisu za to krivi ni komatozna Finkinja Mina Aho, ni njen razgaćeni beogradski prijatelj, niti ono što im se dešavalo u jednom potkrovlju na Zvezdari, nisu - bar ne direktno. Ali bez pomenutih okolnosti koje su ih spojile, i mesta gde je sve što će im se docnije desiti počelo - *seminar u Mocartovom rodnom gradu* – ne bi bilo ni ove moje “priče“. Bar ne još!

Tih nekoliko reči je bilo dovoljno da me vrate četrdeset godina unazad i prizovu iz sećanja, odavno zaboravljeni, *moj seminar u Salzburgu*. Sinulo mi je, odjednom, da bih i ja tu imao šta da ispričam. Ni izdaleka onako pikantno i delikatesno kao Voja, mada – ruku na srce – kad bih se potrudio da se prisetim i poželeo da pišem u tom ključu, ne bih oskudevao u srodnim temama. Ali pošto ne pišem *fiction*, te ništa ne izmišljam niti se domišljam, nego samo povezujem i komentarišem preživelu korespondenciju s mrtvim prijateljima, moram da se držim istine, cele istine i ničeg drugog do istine. Malo dosadno!

O salcburškom Seminaru za američke studije sam slušao od prijatelja koji su imali sreće da na njemu sudeluju. Svi su za ono što su tamo doživeli, videli, čuli i naučili imali samo lepe reči. Hrabrili su me da se javim na “sledeći konkurs “ i uveravali da imam dobre šanse da budem izabran, s obzirom na količinu tekstova iz američke književnosti – prevoda i novinskih članaka – koje sam u to vreme “proizvodio“ i objavljivao u *Književnim novinama*. Valjalo je, istina, položiti i neku vrstu prijemnog ispita, na kojem se utvrđivala sposobnost kandidata da ispune “zadatke“ koje su ti specijalizovani seminari podrazumevali, kao i njihovo poznavanje engleskog jezika. Odlučio sam da se prijavim. Tema seminara za 106. sesiju, od 21. avgusta do 17. septembra

1966. potpuno mi je odgovarala: The Literary Arts in America. Prijave su se podnosile godinu dana unapred.

A onda, 11. oktobra 1965 – hladan tuš! Pismo Višeg savetnika Komisije za kulturne veze sa inostranstvom Miodraga Džuverovića: “Povodom Vaše molbe za učešće na Seminaru američkih studija u Salzburgu, obaveštavamo Vas da usled većeg broja prijavljenih kandidata i ograničenog broja mesta za sesiju za koju ste se prijavili (svega 4 za celu zemlju), na žalost nismo bili u mogućnosti da Vas uvrstimo u prioritetnu listu učesnika već ste uzeti u obzir za rezervnog kandidata.

Ukoliko uprava Seminara bude omogućila učešće većeg broja jugoslovenskih kandidata ili ako neko od izabраниh kandidata bude otpao radi jezika, biće nam drago da Vas naknadno predložimo, o čemu ćete biti blagovremeno obavešteni.” I srušiš se lepi snovi moji! Piši propalo!

Možda, ipak, ne sasvim. Traži se da, “za svaki slučaj”, popunim “priloženi formular” i uz njega pošaljem autobiografiju i izjavu (300-500 reči) o budućim profesionalnim planovima, pisanu na engleskom jeziku u formi eseja, pisaćom mašinom ili štampanim slovima, i preporuke dve osobe koje poznaju moju profesionalnu i akademsku biografiju – najkasnije do 23. oktobra 1965. Iako uveren da je sve to puko traćenje vremena, pripremim i pošaljem sve što je traženo – za svaki slučaj.

A onda, grom iz vedra neba (10. januar 1966): Kratko pismo “rezidentnog direktora” Seminara, kojim me obaveštava da sam, na osnovu preporuke seminarskog komiteta za izbor kandidata, izabran za učesnika 106. sesije. Šalje mi čestitke, svoje i svojih kolega, i obaveštava da sam oslobođen plaćanja “školarine” u visini od 2.000 austrijskih šilinga.... “Raduje nas što ćemo vas pozdraviti dobrodošlicom u Šlos Leopoldskronu”.

Sledeće važno pismo primam krajem jula, od Komisije za kulturne veze sa inostranstvom: “... Dostavljamo vam potvrdu o dodeljenoj stipendiji za učešće na Seminaru američkih studija u Salzburgu, na osnovu koje ćete zatražiti pasoš za odlazak na Seminar. Nešto kasnije dostavićemo vam i nalog za isplatu 700 austrijskih šilinga koje vam dodeljuje Komisija na ime jednokratne pomoći za vreme boravka na Seminaru.

Kandidati iz Beograda ovaj nalog će podići na blagajni Komisije... u vremenu od 10. do 15. avgusta o. g... Sesija 106 će se održati od 21. avgusta

do 17. septembra 1966. godine. Na ovoj sesiji učestvuju sledeći jugoslovenski kandidati... “ Slede imena: dva iz Zagreba, jedno iz LJubljan, jedno iz Titograda, tri iz Beograda. Ne pominjem ih, jer u ovom kontekstu, u kojem želim da govorim pre svega o jednoj osobi koja je više od bilo koje druge obeležila moje četiri salcburške seminarske nedelje, čini mi se potpuno nebitno da ih sad nabrajam. Ona koja budu imala mesta u ovoj priči biće pomenuta kad se za to ukaže potreba.

I, na kraju pisma: “Nadamo se da će vaše učešće na ovoj sesiji biti korisno kako za vaš budući rad tako i za prenošenje sopstvenih iskustava iz oblasti koja se razmatra u okviru 106. sesije... “ Ni malo me ne čudi što sam sačuvao ovo “birokratsko“ pismo, koje mi je donelo toliko radosti! Pitam se da li danas u slobodnoj, demokratskoj Srbiji, birokrati iz ministarstva pišu ovako lepo sročena, pismena, precizno formulisana i radosna pisma.

Sledeći korak: kupovina deviza “na crno“ (Šta je 700 šilinga za četiri nedelje u Austriji? Toliko toga treba da se kupi! Engleska reč shopping, još nije postala “naša“, ali nam je, očigledno, već bila u krvi!), duge diskusije gde ih je bolje sakriti – u postavu mantila ili u revere sakoa, ili možda izmajstorisati neko duplo dno u koferu – i, najzad, dugo putovanje u noć, Tauern ekspresom, pravac Salzburg, zadnja pošta Šlos Leopoldskron. Zamak koji je 1736, u rokoko stilu, sagradio salcburški nadbiskup Leopold Firmian, poznat pre svega po tome što je sa teritorije svoje nadbiskupije, uz pomoć jezuita, proterao sve protestante. (Očigledno, u ovom “istorijskom podatku“ ima nešto sumnjivo: zar nisu etničko čišćenje izmislili Srbi, tek na kraju XX veka?)

U parku tog ogromnog zdanja je negde pred Drugi svetski rat Maks Rajnhard režirao privatne predstave Šekspirovog “Sna letnje noći“. Vlasnik Schloss-a je postao 1919, i uložio mnogo novca na njegovu restauraciju, slike, lustere, nameštaj, ukrase. Dve sobe je prepravio u veliku biblioteku, u kojoj smo provodili mnogo vremena. Park je naselio skulpturama jelena koji su, pod prozorom moje spavaće sobe, pasli travu. Proširio je imanje, dokupivši veliko parče zemlje, sa jezerom, dodajući još jedan važan romantični detalj svom posedu. Učesnicima seminara je veliki park bio jedino dovoljno privatno mesto gde su se mogli, noću, neometano, posvećivati onome što je bila

“prateća aktivnost“ dnevnih intelektualnih napora. Taj lepi “schloss” pamtim i po imenu koje sam mu još tada dao – “Švaleraj-saraj“.

Kad su, 1938. godine, Nemci ušli u Austriju, Rajnhard je pobjegao, a imanje konfiskovano. Posle rata je vraćeno naslednicima i promenilo nekoliko vlasnika. Međutim, već 1947. godine je počela da ga koristi jedna američka “neprofitna korporacija“ za seminare namenjene mladim Evropljanima zainteresovanim za različite vidove američkog života i kulture. Predavači su bili mahom poznati profesionalci iz struke. Na našoj sesiji – univerzitetski profesori, kritičari, novinari. Među njima Volter Ker, pozorišni kritičar *New York Herald Tribune*-a, glavni urednik mesečnika *Harper's Magazin* Džon Fišer i intelektualna zvezda seminara Frederik V. Dupi (Frederic W. Dupee), profesor engleske književnosti na njujorškom Columbia University, jedan od urednika poznatog i uticajnog levičarskog književnog časopisa *Partisan Review*, poznanik Lava Trockog i prijatelj Sola Beloua.

Kad smo stigli, podelili su nas u grupe, i razmestili po velikim spavaćim sobama, razdeljenim zavesama u privatne sobičke – kao u bolnici. Život je bio u punom smislu reči internatsko-školski – sve na zvono, od ustajanja do večere. Radni dan se sastojao od predavanja i seminara. Predavanja su slušali svi polaznici, dok se na seminarima radilo u okviru tematski podeljenih grupa. Moju grupu (“Kritika“) je vodio profesor Din Doner sa Purdue univerziteta, dosta stručno, ali akademski suvo i neinspirativno; Fred Dupi je bio na čelu grupe “Poezija i njen odnos prema romanu“, a Volter Ker grupe “Pozorište“. Doprinos Džona Fišera se svodio na razgovore o američkim časopisima, dok se u okviru grupe profesora Ervina Diliarda raspravljalo o temi “Pisci i javna pitanja“. Poslednje nedelje se pojavio i ciriški profesor Hajnrih Štrauman, i održao dva predavanja o “Vidovima moderne američke proze: Fokner i Apdajk“. Program bogat, raznovrstan i intelektualno izazovan. Sjajna prilika da, uz pomoć istinskih majstora svoga zanata, produbimo i proširimo svoje uvide u ono zbog čega smo došli – književne umetnosti u Americi.

Prijateljstva su počela da se sklapaju najpre u okviru studijskih grupa, na pauzama između predavanja kad se služila kafa, ili za velikim okruglim trpezarijskim stolovima. Uveče smo se najčešće okupljali u “podzemlju“ - podrumskim prostorijama, gde se igrao stoni tenis, i gde se, uz muziku iz juke-

box-a, mnogo plesalo. Soba sa juke-box-om je često bila ili sasvim zamračena ili vrlo slabo osvetljena, pa niko nije mnogo vodio računa kako se ponaša. Sportske, muzičke i plesne aktivnosti su često imale svoj nastavak u parku u kojem je zamak ležao, uz neko debelo stablo. Izlazilo se u "šetnju", na "rashlađivanje", "piće" u obližnjoj kafani, ali se uglavnom nije prolazilo kroz kapiju.

Sebi srodnu dušu sam našao veoma brzo, u Mirku Juraku, asistentu anglistike na Ljubljanskem univerzitetu. Počeli smo da se družimo i zajednički otkrivamo Salzburg. Čak smo se dogovorili da, u našem uzajamnom komuniciranju, on koristi svoj, a ja svoj jezik. Za celo vreme boravka u Austriji između nas nije bilo nikakvih nesporazuma. Sa Mladenom Engelsfeldom, sa Zagrebačkog sveučilišta, asistentom Josipa Torbarine, zbližio sam se preko stonog tenisa. Bio je bolji igrač od mene, i redovno me pobeđivao. Ta sportska ležernost u našem odnosu ga je, valjda, i ohrabrila da mi se jednog dana obrati za bizarnu uslugu: Da li bih mogao da upozorim ili zamolim jednog našeg zemljaka da manje jede! Svi smo bili svesni da dotični ima ogroman apetit. Čim bi obrok bio serviran, on je prvi ustajao i u svoj tanjir sipao ogromne količine hrane, ne vodeći računa koliko će ostati za ostale. Mladena je to mnogo iritiralo, i odlučio je (mada mu je bilo "neprijatno") da mene zamoli da intervenišem. Apetitlija je Srbin, kao ja, pa će bolje primiti bratski savet brata Srbina, nego brata Hrvata, čije bi se uplitanje u njegove gastronomske potrebe moglo pretvoriti u nacionalistički eksces. Odgovorio sam Mladenu da dotični jeste Srbin, ali da je iz njegovog grada i njegove republike, i da ne želim da se uplićem u međurepubličke odnose, nego da bi, i po cenu rizika, ako mu već to toliko smeta, trebalo da mu to kaže on sam. Ali da ipak mislim da je najbolje izbegavati sto za kojim sedi naš ješni zemljak i prepustiti drugima, koji su ostali gladni, da reše taj problem, bez nacionalnih i nacionalističkih peripetija.

Moje prijateljstvo s Fredom sa razvilo zahvaljujući nekim srećnim okolnostima ("slučaj komendijant", opet!). Fred je bio jedini profesor koji je u Salzburg došao sam. Ostali su prispeli sa suprugama, a neki i sa decom. Pošto mu, očigledno, nije prijalo društvo kolega, provodio je mnogo više vremena sa studentima nego ostali. Naročito su se devojke otimale da sednu što bliže njemu za vreme obeda. Kad smo počeli da razgovaramo, otkrili smo

da imamo zajedničke prijatelje/poznanike. Jedan je bio Alex, Aleksandar V. Stefanović, tada sekretar redakcije *Savremenika*, čiji je radni sto bio u istoj sobi gde i moj. Fredovi i Alex-ovi putevi su se negde ukrstili za vreme jedne od Acinih poseta Americi. Drugi, profesor ruske književnosti Rufus Metjuson, Fredov kolega sa Kolumbije, u čijoj je porodici moja supruga, kao studentkinja, provela nekoliko meseci čuvajući njihovu decu.

Mirko i ja smo s Fredom često šetali, i svraćali na pivo u obližnje periferijske kafane (zamak se nalazio izvan grada, preko brda koje se, ako se dobro sećam, zove Kapucinerberg). Odlučili smo bili da Freda "prisvojimo". Bio je, od prvog trenutka, izuzetno srdačan, "običan", i neverovatno radoznao. Mada "slavan" i već u godinama (bio je samo tri godine mlađi od mog oca), ali mladički vitalan i ležerno elegantan, potpuno lišen onog što se, na univerzitetima, zove akademska arogancija. Davao nam je na znanje da smo s njim potpuno ravnopravni, u svemu. Znao je dosta o Jugoslaviji, ali je želeo da sazna još mnogo šta. Detaljno je odgovarao na sva naša zapitkivanja i očekivao podjednako iscrpne odgovore od nas na svoja: o našem školovanju, kursovima koje smo slušali, knjigama koje smo morali da pričitamo, poslu, interesovanjima, granicama intelektualnih sloboda, cenzuri, Đilas... Ali, istovremeno, nije krio da ga iritiraju kolege koje su o književnosti govorili nesuvislo i neprofesionalno. Sećam se da je na nekoliko dana došao, kao gostujući predavač, profesor Džozef Blotner. Bio je stručnjak za savremeni američki roman i, naročito, Foknera. Fred ga je odmah, na našim pivskim sedeljicama, prekrstio u "Plotnera", pošto se pokazalo da se njegove "analize" teksta svode na preporučavanje sadržaja.

Podatke o Fredu sam dopunjavao uz pomoć jednog njegovog kraćeg autobiografskog teksta, pisanog za Biografski rečnik moderne književnosti Stenlija DŽ. Kunica, *Pisci XX veka*. Rođen 25. juna 1904. u Čikagu. Porodica se, zbog očeve potrage za što boljim poslom, u njegovom detinjstvu stalno seljakala, ali je gimnaziju ipak završio u rodnom gradu. U Čikagu je započeo, a na Jelu završio univerzitetsko obrazovanje. Kao student je "obožavao" Špenglera, Prusta, Džojisa, Šervuda Andersona, Henrija Džejmsa i Ervina Bebita – "tad je izgledalo moguće diviti im se svima podjednako." Ali, dvadesete godine su se primicale kraju i Skot Fildžerald, kojeg je voleo kao

gimnazijalac, odjednom mu je "izgledao zastareo kao Bajron". Njegova generacija je, kaže, "neodređeno" tragala za "redom i ortodoksijom".

Nekoliko godina kasnije je s grupom kolega pokrenuo "bedan časopišćić", *The Miscellany*, koji je tokom dvogodišnjeg izlaženja štampao malo šta dobro, "ali je uspeo da u, svojim prikazima, napadne neke od najboljih pesama i romana iz kasnih dvadesetih godina". Pošto je pročitao nekoliko marksističkih knjiga, postao je, posle izvesnog vremena, kao toliki drugi daroviti i kasnije uticajni američki kritičari (Edmund Vilson, Alfred Kazin, Malkolm Kauli, na primer) zaluđen komunističkom ortodoksijom. To je bilo vreme kad je, prema duhovitim rečima Lajonela Abela, Njujork bio "najzanimljiviji deo Sovjetskog Saveza". Fred je postao "literarni urednik" komunističkog časopisa *New Masses*, ali mu se, posle nekoliko meseci urednikovanja, što zbog politike časopisa, što zbog događaja u Španiji i moskovskih procesa, komunizam "zgadio". Godine 1937. je ušao u redakciju obnovljenog časopisa *Partisan Review*, koji je pokrenut 1934. kao organ levičarskog književnog kluba *John Reed*, ali je sad nova redakcija (Džordž L. K. Moris, Filip Rav, Dvajt Makdonald, Vilijam Filips i F. V. Dupi) krenula u otvorenu borbu protiv staljinizma, koketujući sa trockizmom i podržavajući modernizam. U programskom tekstu objavljenom uz prvi broj naglašeno je da je nova serija časopisa posvećena "modernom senzibilitetu u književnosti i umetnostima i radikalnoj svesti u društvenim i političkim stvarima". Time je bila okončana, prema Fredovim vlastitim rečima, njegova "fascinacija ortodoksijama". Pre nego što je (1954) postao profesor na Kolumbiji, promenio je nekoliko škola i koledža na kojima je predavao engleski, proveo dve godine u Meksiku, gde se sreo sa Trockim i "pio na revolucionarnom izvoru". Po povratku je živio u Njujorku, pišući prikaze knjiga.

Mnogi od ovih podataka su provejavali u razgovorima koje smo vodili. Otvoreno je osuđivao američku politiku u Vijetnamu, zabrinut za sudbinu svojih studenata koji su, nesrećno izvučenim lutrijskim brojem, bivali odabrani za vijetnamsko ratište. Zahvaljujuću susretu s jednim takvim "baksuzom" doživeo sam, iz prve ruke, Vijetnam ne kao novinsku vest, već kao ličnu tragediju. U Salzburgu je nekoliko dana proveo jedan Fredov student koji je, kako je rekao, došao da upozna Evropu i oprost se s njom – pre odlaska u Vijetnam. Na večeri s njim bio sam fasciniran smirenošću i fatalnošću kojom je

primio svoju sudbinu. Na pamet mu nije padalo da postane vojni begunac. Znao je da će, po povratku kući, sledeća stanica biti Vijetnam. Pa šta! Kad sam, mnogo godina kasnije, stajao pred “Zidom”, Spomenikom vijetnamskim veteranima u Vašingtonu, mislio sam intenzivno na tog prolaznog poznanika. Nisam znao kako se zove, ali sam imao ogromnu potrebu da proverim da li se među preko 58.000 imena američkih vojnika, nalazi i njegovo ime.

Seminar se završio svečanim banketom, u petak 16. septembra. Već sutradan je bio opšti razlaz – mili moji, kud koji! Pozdravi, razmena adresa, obećanja da ćemo ostati u vezi! Tek što sam se, koliko-toliko, prestrojio i uhvatio beogradski ritam, stiglo mi je Fredovo pismo, poslato 7. oktobra 1966. iz Njujorka:

“Dear Dusko

Before I send you the Trotsky and another book or two which I think might interest you, please let me know if the address on the envelope is the right one. I don't want the books to vanish, as those I sent to Alex and others a couple of years ago seem to have done.

Needless to say, I enjoyed knowing you at Salzburg and hope that you'll turn up in New York before long and that we can take up where we left off, with better beer and no Bluna.

I can't resist adding that I'm one-up on you as regards that Milanese siren, La Teodori. She followed *me* to Rome, more or less forcing an entrance into Fortress Gore Vidal and bringing along a “boy friend”, in other words her fiancé. Oddly, the boy friend turned out to be a very nice, slightly ageing man, who was only a little embarrassed by the strange position he found himself in. And La Teodori herself was very pretty and charming, even when I made excuses for not seeing her alone, as she proposed in a loud stage whisper. (After all, there were others to see, and other things to attend to in Rome, not to mention the thing called “Honor”.) She brought along a copy of that day's // *Giorno*, hot off the press, to which she had contributed a quite genial report on life at the Seminar.

Best regards to your wife and – naturally – to Alex. I read David Binder's almost daily reports from Y. in the *Times* with more interest than

ever, now that I've regained touch with your patria via yourself, Mirko and, of course, the Croatia-crazed Engelsfeld.

Sincerely,

Fred Dupee

Best to Alex. Tell him I doubt that *Seminar in Am. Studies* is for him! and please to write me.“¹

Fredova priča o milanskoj sireni diskretno aludira na jedan događaj zbog kojeg smo, poslednje seminarsko veče u Šlos Leopoldskronu, on i ja proveli za različitim stolovima. La Teodori, Marija Adele, je bila saradnica milanskog dnevnika *Il Giorno*, i prva osoba koja mi je u životu rekla da joj ličim na nekog slavnog. Dok smo, drugog ili trećeg dana seminara, za vreme pauze između predavanja, pili kafu, prišla mi je, predstavila se i upitala da li sam svestan koliko ličim na Majkla Kejna, njenog omiljenog glumca u tada popularnom engleskom filmu "Alfi". Nasmejao sam se i odgovorio da su nam možda slični samo okviri za naočare, ali da su njegovi nesumnjivo mnogo skuplji od mojih. (Kasnije mi se to desilo još samo jednom. Dok sam, jednog leta, čekao na pulskom aerodromu avion za Beograd, prišao mi je potpuno nepoznat sredovečan čovek i zatražio autogram. Zbunjen, upitao sam ga, zašto od mene? Šeretski se nasmejao, konspirativno me munuo laktom, i rekao "u poverenju" da sam ja tu možda "inkognito", ali da njega ne mogu da prevarim. Na moje, "Pa dobro, kažite mi ko sam", odgovorio je "Miroslav Ilić." U to vreme zaista nisam znao ko je taj moj "dvojniki". Kad sam u Beogradu saznao po čemu je slavan, i da među nama "ima neke sličnosti" - odmah sam kupio jednu njegovu ploču – i zavoleo njegovu muziku. Ako me danas upitaju kako neko ko voli klasiku i džez može i "to" da sluša, odgovaram da imam razloga da verujem, kad se pogledam u ogledalo, da slušam samoga sebe!)

Ali da se vratim milanskoj sireni. Pošto mi se Marija svidela – mada nije ličila ni na jednu meni poznatu glumicu – pokušao sam da svoju "sličnost" s njenim omiljenim glumcem iskoristim za svoje dobro. Igrao se neki turnir u ping-pongu, a pošto smo prethodno otkrili da imamo i tu zajedničku strast, postali smo partneri u dublu. Posle stonog tenisa se mnogo pilo (ko Blunu, slatkasto austrijsko bezalkoholno piće, ko pivo, ko rakiju, ili kakav drugi žestok

alkohol - jedno veče iz ovog, drugo veče iz onog dela Evrope), slušala muzika i – plesalo. Marija je bila luda za argentinskim tangom. I Majkl Kejn je voleo taj ples i često ju je pozivao da se dubl sa ping-pong stola prenese na plesni parket. Kad su, završnih dana seminara, u Salzburg počeli da pristižu bračni (ili vanbračni) partneri i odsedaju u obližnjim hotelima, Marija nije krila svoj bes. Stalno je gundala - zašto nam ti uljezi, sad kad je najlepše, razbijaju društvo i kvare atmosferu.

Kad je stigla moja žena, pozvao sam Freda na večeru u obližnji restoran da ih upoznam. Razgovaralo se i o njenim njujorškim danima. Seminar se tradicionalno završavao svečanim banketom. Dogovorili smo se da to veče sedimo za istim stolom. Pre banketa je u velikom holu bio priređen koktel, i kad se na znak zvona pošlo u trpezariju, krenuli smo zajedno, Fred, moja žena i ja. Na samim vratima sale za ručavanje odnekud se stvorila Marija, prišla nam, uhvatila me za ruku, rekla: "You'll sit next to me!" i povukla me za sobom. Imao sam toliko vremena (i prisebnosti) da dobacim Fredu "take care of my wife," i on je tu moju molbu shvatio profesorski ozbiljno i džentlmenški galantno. Mislim da su sve "nezbrinute" dame sa seminara, koje su čeznule da te poslednje večeri uhvate mesto pored Freda, bile ljubomorne na moju suprugu, jer joj je on celo veče poklonio svu pažnju - i jedino s njom plesao. Sve se to, na kraju, završilo "lulom mira" - Marijinim izvinjenjem - dok smo plesali, ona sa mnom, moja žena sa Fredom - što me je "otela", i velikodušnim "you can have him" moje tolerantne i milostive supruge. Ali kad god smo se, kasnije, našli u Milanu, i kad bih pomenuo da bi bilo lepo da potražim Mariju – odgovarala je pogledom koji nije davao mogućnost da se o tome čak i pregovara.

Fredu sam na pismo odmah odgovorio, potvrdio tačnost adrese (Francuska 7) i uskoro primio paket s knjigama: *Rusku revoluciju* Lava Trockog, koju je sam priredio, knjigu pesama Volisa Stivena, dva ili tri romana Henrija Džejmsa, Fredovu knjigu "književnih portreta", *Kralj mačaka*, sastavljenu od tekstova, objavljenih prethodnih petnaest godina, iz kruga njegovih književno-žurnalističkih pre nego akademsko-literarnih interesovanja. Možda još nešto.

Sledeće (i poslednje? – sačuvano) Fredovo pismo (od 10. februara 1967) otkriva mnogo i o njegovoj privatnoj i o njegovoj javnoj ličnosti:

Dear Dusko,

If that is how you spell it – or is it really more like Dushko?

Anyway I was glad to hear from you even though your letter brought the sad news about the baby's illness. I think I know what you both went through. Our now strapping 20-yr. old daughter was born prematurely, lost what little weight she had by way of diarrhea (sp?) and for something like 6 weeks hesitated between living and dying. It was awful! And we were so poor and helpless in those days... I felt very well on returning from Europe last September, after those refreshing days in Venice and Rome. But the freshness soon wore off. The spectre of Routine started haunting our lives, as with you. New York *ought* to be exciting and pleasurable and one's life here might sound fine at a distance. Parties, protest meetings, scandals, pretty young girls (and boys) rushing around in sports cars, the New Radicals haranguing you to sign petitions and handling you pamphlets by Mao Ze Tung to read (the dullest, most scholastic Marxism ever invented. Stalin was a *poet* compared to Mao!). You go to a big party at Norman Mailer's for the opening of his play made from *The Deer Park*. "Everybody" is there. The street is full of police cars doing I don't know what – directing traffic, planning a raid? – but adding a note of drama to it all. But "nobody" likes N.M.'s play – it is lousy beyond belief. And I don't admire, or even really like Mailer, as he knows. So why does he invite me? And why do I go? Obviously the Vietnam war contributes to the general demoralisation, but is it a "cause" or a "pretext"? I suppose the recent disturbances in the Yugoslav ruling group make for a certain uncertainty there, or is it all settled now? There hasn't been much about it in the papers. Nothing from the good David Binder in quite a while. Oh yes, the release of Djilas! That must mean something. But I really know very little about connections, your work or anything else. You're a very reserved person – compared to Mirko or Alex. And being pretty unbuttoned myself, I admire you for it.

Well, enough of this chatter. Tell me: do you see the *New York Review of Books*? If not, I'll see that you get it, if you care.

Rufus Matthewson was delighted to get news of your wife and you. He and his wife were very fond of her, it appears.

I think of you going to your office in the morning, trying to read your mail and write your piece, while Alex sits by humorizing and ironizing.

Affectionate greeting to you both, and your wife.

Sincerely

Fred (not Professor) Dupee²

Posle izvesnog vremena počeo sam da dobijam *New York Review of Books*. Prepiska je uminula, ali me svaki novi prispeli broj podsećao na Freda. Došla je 1968. i velika studentska gibanja - i kod nas i u Americi. Nisam znao tada koliko je on u sve to bio upleten. Posle toga, politička "afera" oko *Književnih novina*, moj prelazak u *Savremenik* i, konačno, odlazak u Englesku. Kad sam, negde sredinom 1979. u Univerzitetskoj biblioteci Lankasterskog univerziteta, pokupio nove brojeve američkih književnih časopisa da ih prelistam, u jednom sam naišao na Fredov nekrolog. Ne sećam se danas ni koji je to časopis bio, ni ko je napisao taj tekst, ali pamtim da je umro negde u Kaliforniji, i da je uzrok smrti bila droga – *an overdose*.

Počinjući da pišem o svemu ovom, shvatio sam da ću morati da popunim neke praznine u svom poznavanju njegovog života, i proverim svoje utiske o njemu, na osnovu onog što su napisali oni koji su mu bili bliži i prijateljovali s njim duže od mene. Bio sam takođe svestan da među mojim čitaocima neće biti mnogo onih kojima je poznato ne samo ono što je F. V. Dupi uradio, nego ni njegovo ime. Fred je pripadao jednoj sjajnoj profesorskoj plejadi (Mark Van Doren, Lajonel Triling, Ričard Čejs, Kventin Anderson) u vreme kad je Engleski odsek Kolumbija univerziteta bio "paragon akademskih vrlina i civilizovanih razgovora", a ne kao danas, kako neki tvrde – "intelektualni svinjac". Tada je osnovni ideal na tom njujoškom univerzitetu bio "kritička inteligencija", a Fred i njegove kolege nisu bili samo "učitelji" i "naučnici", nego su igrali "ključnu ulogu u političkim i kulturnim debatama" vremena. Mada nije bio jedan od onih američkih kritičara 20. veka koji su svojim delom obeležili celu tu epohu – kao Edmund Vilson, Lajonel Triling, Malkolm Kauli, Alfred Kazin, Alen Tejt, Klint Bruks ili Kenet Berk, da pomenem samo neke, Fredov doprinos proučavanju dela Henrija Džejmsa ostaje nezaobilazan. Njegov pristup književnosti je bio po mnogo čemu apartan, neusredsređen i, čak, u neku ruku "marginalan" (voleo je da priređuje knjige

korespondencije - Dikensa, E. E. Kamingsa, Gertrude Stejn). Razmišljajući u jednoj prilici o mnoštvu tema kojima se bavio (od ser Ričarda Bartona do Čarlija Čaplina), primetio je "Sviđalo mi se da budem svaštar."

U penziju je otišao 1971. Ali je, pre toga, stari "revolucionar" doživeo konačno jednu pravu malu "revoluciju" – studentsku pobunu 1968. godine. Studenti Kolumbije, ogorčeni američkom politikom u Vijetnamu, vezama univerziteta sa američkom industrijom oružja i nekim internim odlukama univerzitetske administracije, otpočeli su 23. aprila štrajk, okupirali nekolike administrativne zgrade i formulisali svoje zahteve: okončanje rata u Indokini, političke represije u zemlji i saučesništva univerziteta u istraživanjima koja vode proizvodnji novih destruktivnih oružja. Među, profesorima je odmah došlo do podele na pristalice i protivnike studentske akcije. Nedelju dana kasnije, na kampus je upala policija i štrajk je okončan fizičkim obračunom i hapšenjima, mada su se mesecima posle toga smenjivali "periodi relativnog mira i ekstremnog nasilja". Fred - po rečima Meri Makarti uvek sklon baksuzlucima najrazličitije vrste - upravo je tog dana, kad je došlo do direktne konfrontacije, a on bio deo odbrambene linije koja je trebalo da zaštiti studente od policijskog juriša, dobio novu, skupu, porcelansku protezu. Strepio je da mu je ne polomi policijski pendrek. Prošao je, ipak, jevtino. Cena koju je platio za svoju podršku studentskom protestu bila je "samo" udarac po glavi, rasekotina - i malo krvi. To "veliko iskušenje" u kojem je pod stare dane sudelovao, značilo je, kako je kasnije pisao, ne samo kolektivni nego i individualni potres za većinu učesnika – "iskustvo koje je, po svom trajanju i ogorčenosti, svojim svojstvom da apsorbuje svaki značajniji problem koji sad deli naciju, verovatno bez presedana u istoriji američkih univerziteta."

Prelistavam zabeleške u kojima sam zapisao ono što su oni koji su ga duže i bolje poznavali nego ja rekli o njemu. Edmund Vilson je tvrdio da u Fredu ima "nešto francusko". Meri Makarti ističe da je bio čovek od hrabrosti i stila, ironije i "mnogo samoironije", elegancije povezane s naivnošću i nečim "dečačkim". "Permanentno subverzivni" deo njegove ličnosti ga je, prema njenim rečima, i privukao modernoj književnosti, koju je tako dobro predavao, osećajući da je i ona subverzivna u odnosu na "potvrđene vrednosti i forme". Džejson Epstajn ga se seća kao ličnosti "snažne, čiste i skromne... skrupulozne... predane časti i dužnosti"³ Jedan bivši student vidi u njemu

“majstora stila i ironije“, a drugi model “inteligencije, upornosti, hrabrosti, delikatnosti, časti, dubine argumenta, poštenja i ljubaznosti“. Dok čitam ove reči osećam da nisam bio svestan koliko sam bio privilegovan što sam ga upoznao i bar kratko vreme se družio s takvim čovekom.

I, na kraju, svestan da stojim pred zidom kroz koji ne mogu proći, sam sebi postavljam pitanje na koje znam da nema odgovora: Zašto, u Karmelu, Kalifornija, na samom početku 1979, ta komatozna smrt od droge, koja je Vojinu junakinju Minu Aho, srećom, mimoišla?

---

¹Dragi Dusko,

Pre nego što ti pošaljem Trockog i još koju knjigu ili dve koje bi te pretpostavljam mogle interesovati, molim te javi mi da li je adresa na koverti prava. Ne želim da knjige nestanu, kao što se izgleda desilo sa onima koje sam poslao Aleksu i drugima pre nekoliko godina.

Nepotrebno je reći da mi je drago što sam te upoznao u Salzburgu. Nadam se da ćeš se uskoro pojaviti u Njujorku i da ćemo nastaviti gde smo stali, uz bolje pivo i bez Blune.

Ne mogu odoljeti da ne dodam da sam u prednosti u odnosu na tebe što se tiče one milanske sirene, La Teodori. *Mene* je pratila do Rima, manje-više provalila u Tvrđavu Gor Vidal i dovela sa sobom svog “momka“, drugim rečima verenika. Čudno, ispostavilo se da je momak veoma prijatan, postariji čovek, koji je bio tek malo zbunjen čudnim položajem u kojem se našao. A sama La Teodori je bila veoma ljupka i šarmantna, čak i kad sam se izvinjavao što ne mogu da je vidim nasamo, kako je predložila glasnim scenskim šapatom. (Konačno, bilo je drugih osoba koje je trebalo videti, i drugih stvari kojima se moglo baviti u Rimu, da ne pominjem ono što se zove “Čast“.) Donela je primerak *// Giorna* objavljen tog dana, vruć iz štamparije, sa svojim veoma povoljnim izveštajem o životu na Seminaru.

Srdačni pozdravi tvojoj ženi i – prirodno – Aleksu. Čitam gotovo svakodnevno u *Tajmsu* izveštaje Dejvida Bajndera iz J. s više interesovanja nego ikad ranije, sad kad sam ponovo uspostavio dodir s tvojom patrijom preko tebe, Mirka i, razume se, Hrvatskom sluđenog Engelsfelda.

Iskreno,

Fred Dupi

P. S. Aleksu sve najbolje. Kaži mu da sumnjam da je *Seminar za američke studije* za njega! i molim da mi piše.

²Dragi Dusko,

Ako tako pišeš svoje ime – ili je u stvari više kao Dushko?

U svakom slučaju drago mi je što si mi se javio, mada je pismo donelo tužne vesti o bebinoj bolesti. Mislim da znam kroz šta ste oboje prošli. Naša sad visoka i snažna dvadesetogodišnja ćerka rođena je prevremeno, izgubila i ono malo težine što je imala usled diareje (pravopis?) i nekih šest nedelja visila između života i smrti. Bilo je strašno! Tih dana smo bili tako siromašni i bespomoćni... Osećao sam se veoma dobro po povratku iz Evrope prošlog septembra, posle onih osvežavajućih dana u Veneciji i Rimu. Ali svežina je uskoro iščezla. Avet Rutine je počeo da nas progoni, kao i tebe. Njujork

---

bi *trebalo* da je uzbudljiv i prijatan i život ovde može izgledati lep iz daleka. Prijemi, protesni skupovi, skandali, lepe devojke (i mladići) jure naokolo u sportskim kolima, Novi Radikali te nagovaraju da potpisuješ peticije i dele brošure Mao Ce Tunga da ih čitaš (najtuplji, najsholastičniji marksizam koji je ikad izmišljen. Staljin je bio *pesnik* u poređenju s Maom!). Odeš na veliki prijem kod Normana Majlera povodom premijere njegove drame napisane po romanu *Park jelena*. "Svi" su tamo. Ulica puna policijskih kola koja ni sam ne znam šta rade – usmeravaju saobraćaj, planiraju raciju? – ali svemu tome dodaju jednu dramatičnu notu. Ali drama N.M. se "nikome" ne dopada – da ne poveruješ koliko je loša. A ja niti se divim Majleru, niti ga volim, kao što on zna. Zašto me onda poziva? I zašto idem? Očigledno da vijetnamski rat doprinosi opštoj demoralizaciji, ali da li je on "uzrok" ili "pretekst"? Pretpostavljam da nedavni nemiri u jugoslovenskoj vladajućoj grupi doprinose izvesnoj neizvesnosti kod vas, ili se sad sve to smirilo? Nije bilo mnogo o tome u novinama. Ništa od dobrog Dejvida Bajndera već duže vreme. O, da, puštanje Đilasa iz zatvora! Mora da to nešto znači. Ali ja zaista znam veoma malo o vezama, tvome poslu ili bilo čemu drugom. Ti si veoma rezervisana osoba – u poređenju s Mirkom ili Aleksom. A pošto sam i sam prilično zatvoren, divim ti se zbog toga.

Ali dosta sad ovog časkanja. Kaži mi: pratiš li *New York Review of Books*? Ako ne pratiš, pobrinuću se da je dobijaš, ako želiš.

Rufus Metjuson je bio očaran što je dobio vesti o tvojoj ženi i tebi. Izgleda da je njemu i njegovoj supruzi ona bila veoma draga.

Mislim o tebi kako ujutro ideš na posao, pokušavaš da pročitaš poštu i napišeš svoj članak, dok Aleks sedi kraj tebe humorizirajući i ironizirajući. Srdačan pozdrav vama obojici, i tvojoj ženi.

Iskreno

Fred (ne Profesor) Dupi